

*Момчило Суботић**
Институт за политичке студије, Београд

РУСИНИ И УКРАЈИНЦИ У ВОЈВОДИНИ**

Сажетак

У чланку аутор расправља на тему историјске и актуелне друштвене, културне, верске и политичке позиције Русина и Украјинаца у Србији, тј. у Војводини, а у делу текста обрађује и историјат и положај поменутих мањина у Републици Хрватској и Републици Српској.

У чланку су презентована различита мишљења припадника поменутих група о томе да ли се ради о различитом или заједничком етничком пореклу, сличности језика и књижевности, те о односу према данашњој Украјини, њеном идентитету, и матичности спрам мањина које су старије од своје матице, што представља својеврстан друштвени и верски и геополитички феномен. Наиме, ради се о геополитичком пројекту Римокатоличке цркве према православном руском истоку и насилном унијаћењу њеног народа- Русина и Украјинаца, чија је „матица“ – Украјина већински остала православна.

Из поменутих теза произлази да је у раду коришћен историјски, те метод анализе и синтезе, као и компаративни метод. У раду је презентован историјски пресек насилног унијаћења православних, почев од Брестске уније (1596) године, а сличан метод примењиван је и на српском православном и историјском и етнојезичком простору. Из ове чињенице произлази друштвени и научни значај обрађиване теме. Поменути значај садржан је и у друштвеној стварности која говори о равноправном положају Русина/Украјинаца са другим мањинама и матичним српским народом у Војводини, који им омогућава свестран друштвени и национални развој.

Кључне речи: Русини, Украјинци, унијати, национална мањина, Србија, Војводина.

* Научни саветник

** Овај рад је настао као модификована верзија текста „Русини у Војводини“, који је аутор објавио у књизи *Српска Војводина и њене мањине*, ИПС, Београд, 2011, стр. 193-213.

1. ЛИТЕРАТУРА О РУСИНИМА

У последњих пола века нарочито је порасло интересовање за Русине и њихово порекло, историју, национални и културни идентитет; написани су многи чланци, прикази, књиге, зборници радова, као и докторске дисертације о овој сложеној и занимљивој теми. Аутори су најчешће војвођански Русини, затим Украјинци, како се ко од њих већ национално изјашњава, али и српски писци и историчари који су истраживали феномен Русина. Да поменемо нека од ових дела: књигу Биљње Владимира *Русини у Војводини* коју је публиковао новосадски „Дневник“ 1987. године. О бачванско-сремским Руснацима (Русинима) у Војводини и свету писао је Жирош Мирон у књизи *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швецe: 1745-2001*, у издању *Руске слово и Грчко-католичке парохије Петра и Павла* у Новом Саду 2003. године. Мирон је написао више дела о овој теми. Михајло Фејса је приредио четири зборника радова за 2006/7/8/9. годину под насловом *Русини-Руснаци-Ruthenians*. Јанко Рамач је такође написао више књига о војвођанским Русинима, а најпознатија је свакако његова докторска дисертација под насловом *Русини у Јужној Угарској (1745-1918)*. Дисертацију је бранио на Историјском факултету Ужгородског државног универзитета јуна 1995. године а диплома је нострификована априла 1996. године на Новосадском универзитету, и публикована у оквиру Фонда академика Богумила Храбака за публикавање докторских дисертација и Војвођанске академије наука у Новом Саду 2007. године. Дисертација је – како у Предговору наводи аутор – преведена са украјинског језика на русински. Нашу пажњу привукла су још два рада из поменутог зборника Михајла Фејсе за 2006. годину, а то су: чланак Орос Јаноша и Манић Душанке „Информација о русинској националној мањини у Војводини“ и рад Хорњак Михајла „Бачко-сремски Русини (порекло, начин живота, положај и права, институције и организације)“. О Русинима су, као смо навели, писали и српски аутори. Историчар Славко Гавриловић је написао неколико радова на ову тему, нама је најзначајнији чланак „Русини у Бачкој и Срему од средине XVIII до средине XIX века“, објављен у оквиру Годишњака Друштва историчара САП Војводине 1977. године. Затим рад Николе Гаћеше „Русини између два светска рата“, из истоименог Годишњака, као и два рада Зорана Милошевића, књига *Од Малоруса до Украјинаца*, у издању Завода за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево, 2008, и чланак „Русини у Србији, прилог проучавању русинске политике у Србији“, који је објављен у часопису Политичка ревија 2009. године.

2. ОДАКЛЕ СУ ДОШЛИ РУСИНИ

Карта 1: Постојбина Русина

Извор: Википедија

Постојбина Русина је у Прикарпатској Русији, односно делу Украјине (Галиција), на граници са данашњом Пољском, Словачком, Мађарском и Румунијом. Седиште регије је град Ужгород. Најстарија имигрантска заједница настанила се у Бачкој половином 18. века. По вери су гркокатолици, а језик им је русински, кога зову руски, а „Руске слово“ недвосмислено указује на њихово руско порекло.

Михајло Фејса указује на везу њиховог имена и народа коме припадају и територије на којој су живели. „Њихово национално име Русин/Руснак (Рушњак) повезује их са источнословенском заједницом, пошто је Рус био назив територије велике средњовековне државе са центром у Кијеву. Многи називи којима су се Карпатски Русини називали, или којима су их називали: Карпато-Русин, Карпато-Рус, Угро-Русин, Рутен, Руснак, Рушњак..., сви се односе на изворну традиционалну везу са источнословенским народом Руси“.¹

Преци Русина били су православне вере. Крајем 16. века (1590), под снажном пропагандом и терором католичких језуита отпочео је процес насилног унијаћења православних свештеника и верника Подкарпатске Русије. У тим условима, православ-

¹ Михајло Фејса, Предговор, у зборнику: *Руснаци, Русини, Ruthenians 1745-2005*, приредио: др Михајло Фејса, Прометеј, Нови Сад, 2006, стр. 7.

ни митрополит Подкарпатске Русије, Рагоза, се службено изјаснио за прикључење Православне цркве Католичкој. С обзиром на отпор православног становништва, процес ширења уније у Подкарпатској Русији трајао је дуго, све до 18. века.

Русини су се на подручје данашње Војводине населили у 18. Веку, од 1745. године. Русински етнички простори на Карпатама данас су административно подељени између Украјине, Словачке, Пољске и Румуније. Русини су насељени у неколико насеља у Бачкој – Руски Крстур, Куцура (већинско становништво) Ђурђево, Врбас, Кула и Нови Сад и Срему- Бачинци, Шид, Бикић До (већинско становништво), Беркасово, те у Петровцима и Миклушевцима, на простору данашње Републике Хрватске. Има их још, данас сасвим мали број, у Републици Српској- у Бања Луци, око Дервенте, у Прњавору. Највећа концентрација досељених Русина била је око Прњавора и Приједора у слабо насељеном крају из којег се муслиманско становништво након аустроугарске окупације БиХ иселило у Турску. На поменутих просторима има и Украјинаца.

У Србији (Војводина) Русини, као и Украјинци имају статус националне мањине. У Републици Српској Русини немају статус националне мањине, док Украјинци имају. У Хрватској и Русини и Украјинци имају мањински статус.

Табела 2: Кретање броја Русина у Војводини према различитим пописима

Година пописа	Број Русина
1948	22.077
1953	23.038
1961	24.548
1971	20.109
1981	19.305
1991	17.652
2002	15.626
2011	13.928

Извор: Републички завод за статистику, књига 9, Београд, 2004.

У Војводини је, дакле, 2011. године забележено 13.928 Русина. У Републици Српској према попису становништва 2013. године као Русини изјаснило се свега 19 лица (највише у Бања Луци -6). У Хрватској је 2001. године евидентирано 2.337 Русина, док их је 1948. године било 6.397.

Поред Русина унијата, на подручје данашње Војводине су се досељавали и православни Русини. У Великом Крстуру је 1757. године била скоро трећина домова Русина православне вероисповести.

У време досељавања Русина у данашњу Војводину територије на којима су живели припадали су аустријској империји. Након повлачења Отоманске империје са простора Бачке, Баната и Срема, 1699. године, нарочито после 1718. (Пожаревачки мир), аустријске власти су подстицале колонизацију Немаца, Мађара, Словака и Русина, како би населили јужне делове државе. Тако су Русини као гркокатолички народ (унијати) у споразуму са аустријским државним властима 1745. године населили Велики (од 1922. Руски) Крстур, а 1763. године и суседно место Куцуру, у којој су затекли српско становништво. Ово прво насељавање било је ограничено на око 2 000 русинских имиграната. Због припадности унији ови досељени Русини су били грађани слободног статуса у Хабсбуршкој монархији (Ruthenus Libertinus).

Временом се русинско становништво увећавало па је током 19. века из Крстура и Куцуре населило у Ђурђево, Кулу, Врбас, Нови Сад у Бачкој, у Шид и Сремску Митровицу у Срему, као и у Славонију на простор око Вуковара и реке Саве, као и у прекоморске земље САД и Канаду.

Већ после револуционарних 1848/49. године, а нарочито крајем 19. века, као Украјинци из Галиције, стижу у Босну и Славонију. У Бикић Долу у Срему и у Липовљанима код Старе Градишке, у Хрватској, дошло је до мешања ове две струје, али и поред осећања заједништва, оно није било изражено ни континуирано.² Сиромашнији су се, по правилу, из Бачке исељавали у Срем. „Хорњаци“ који су касније приспели из Галиције у Срем свој етним и говор прилагодили су одликама раније приспелих сународника. Са друге стране, Лемки, једна од грана русинског етноса, који су се крајем 19. века доселили у околину Нове Градишке, сачували су осећање групне припадности, како у односу на украјинску националну свест тако и у односу на русински народ.

Један од разлога исељавања Русина из Бачке у Срем био је и њихов међусобни сукоб по верској линији: сукоб гркокатоличких и православних Русина. Гркокатолички Русини сукобили су се са православнима у Крстуру, подржавала их је Калочка архиепископија а православни су имали заштиту Бачке епархије и Карловачке митрополије. На крају је Крстур ипак остао чисто русинско

² Види: Душан Дрљача, „Прилог проучавању етничког идентитета Русина и Руса у Србији“, у: *Положај мањина у Савезној Републици Југославији*, Зборник САНУ, уредници: Милош Мацура и Војислав Становчић, Београд, 1996, стр. 723.

гркокатоличко насеље.³ Овај сукоб тињао је све до за Другог светског рата, када су коначну победу однели гркокатолици, а православни постали део историје. Томе је допринело и школовање већег броја русинске и украјинске деце у гркокатоличкој гимназији у Риму и Гркокатолички семинар Сјеменишта у Загребу.

После Другог светског рата у Срем, мање и у друге делове Војводине, у склопу колонизације, долазе Украјинци из Босне, (из околине Прњавора, Бања Луке, Лакташа), али они годинама нису прихваћени од истоверских Русина. Педесетих година на нивоу државе покушано је административним путем да се наметне заједнички етним Украјинци, али тај подухват није дао очекиване резултате. У многонационалној и многоверској Јужној Угарској у којој су поред римокатолика Мађара, живели и римокатолички и евангелистички Словаци, као и православни Срби, Русини су успели да сачувају свој национални идентитет захваљујући посебној вери и гркокатоличкој црквеној организацији. „Као гркокатолици/унијати, Русини су од самог насељавања у Бачку били стављени под црквену јурисдикцију римокатоличке калочке архиепископије, али је неку врсту обредне јурисдикције над њима имала гркокатоличка Мукачевска епархија, која им је обезбеђивала свештенике, црквене књиге и најнеопходније црквене утвари. Од 1777. године Русини у Бачкој, касније и Русини у Срему, долазе под црквену јурисдикцију новоосноване Крижевачке епархије“.⁴ Данас је Егзархат у Руском Крстуру, што значи да је Ватикан унијатску цркву у Руском Крстуру одредио за седиште гркокатолика за Србију и Црну Гору (од 2013. надлежност овог егзархата сведена је само на Србију). Ова црква у АП Војводини има бискупског викара и три деканата и укупно 19 цркава: у Бачком деканату 12, у Сремском 6 и у Банатском 1 цркву.

Рамач истиче, да је поред посебне вере, и образовање на матерњем језику било од кључног значаја за очување културног и националног идентитета Русина. Русини имају пропорционално велики број интелектуалаца. То је свакако резултат чињенице да су они одмах по досељавању на ове просторе у оквиру цркве оснивали и похађали школе. Прва школа је основана 1753. године. Већ у првој половини 19. века сва деца способна за школу од шест до дванаест година похађала су наставу. Улогу носиоца русинског националног живота у наредном периоду преузели су учитељи и свештеници.

3 Јанко Рамач, *Русини у Јужној Угарској (1745-1918)*, ВАНУ, Нови Сад, 2007, стр. 470.

4 Јанко Рамач, нав. дело

3. ТРАГАЊЕ ЗА ИДЕНТИТЕТОМ

И поред бројних истраживања и литературе о њима, сами Русини у Србији још увек нису дефинисали свој идентитет. Наиме, у првој југословенској држави Русини су били признати као национална мањина, источнословенска мањина. У Аустро-Угарској вођени су под латинизираним називом као „Рутени“, мађарска администрација водила их је под називом „Мало-Руси“, „Угро-Руси“ итд.⁵ Ни у једној другој држави нису освојили атрибут националне мањине, само у Краљевини СХС/Југославији. Тада се не помињу Украјинци... Тако је било до Другог светског рата и његовог завршетка.

У комунистичкој Југославији, на првом попису становништва 1948. године уведена је јединствена рубрика „Русин-Украјинац“. У складу са марксистичком, комунистичком идеологијом и пријатељским односима Југославије и Совјетског Савеза, у чијем је саставу Украјинска ССР, био је то почетак процеса украјинизације Русина. Тај процес ће се наставити након распада СССР-а 1990-их година и формирања самосталних држава на његовом простору, па према томе и Украјине. Иако се од 1991. године Русини и Украјинци у статистици Србије воде посебно, све више је Русина у Војводини који се осећају и пишу као Русини-Украјинци. У складу са државном политиком Украјине која их сматра својом најстаријом дијаспором. Мањи је број оних који одолевају украјинизацији, истичући русинску националну и културну посебност, а најмање је оних који, понирући дубље у прошлост порекло Русина, као и Украјинаца, траже у руско-православној идентификацији, које је Римокатоличка црква Брестовском унијом 1596. године одвојила од њиховог природног етникума.⁶ Припадност Грkokатоличкој цркви, која је и основана да разбие руски национални корпус, и даље ће бити главна одредница националног опредељивања Русина. Исто тако све доминантнија ће бити теза о Русинима као припадницима украјинске нације јер се уклапа у вековну ватиканску политику прозелитизма. Наиме, Брестовска унија је последица притисака РКЦ и Пољске државе на руски православни народ и његову православну цркву, вршена је јер је било извесно да ће доћи до уједињења Малорусије и Белорусије са Русијом 1648.

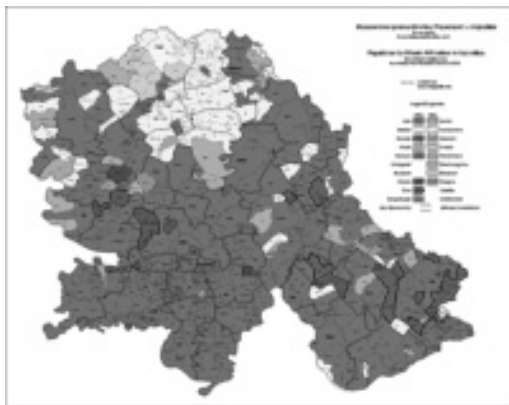
5 Види: Михајло Хорњак, „Бачко-сремски Русини (порекло, начин живота, положај и права, институције и организације)“, у зборнику: *Русини-Руснаци-Ruthenians 1745-2005*, приредио: др Михајло Фејса, Прометеј, Нови Сад, 2006, стр. 31.

6 Види: Ј. Н. Мараш, „Брегска унија“, у зборнику: *Политика Римокатоличке цркве према православним Словенима*, приредио: Зоран Милошевић, Институт за политичке студије, Београд, 2005, стр. 78-137.

године. Тада је владало мишљење да је руски народ троједин (Великоруси, Малоруси и Белоруси) и да је државна власт Москве јединствена, али је њен хетман Богдан Хмељњицки, који је Малорусију присајединио Русији, као језуита радио за интересе католичке Пољске. „Тако је средином 17. века Украјина устаљен термин за означавање територије Мале Русије. Ова пољска концепција замене термина Русија-Украјина, долази до свог логичног краја у 19. веку, тј. теорије грофа Тадеја Чацког (1822) и римског свештеника Ф. Духовског средином 19. века.⁷ Термин су, као што смо видели, прво прихватили Козаци који су били под Пољском и који су комуницирали са Пољацима. Ипак термин Малорусија одржао се до комунистичке револуције, 1917. године. Тада је пољску концепцију „галицијске, украјинске идеологије“ преузела комунистичка идеологија стварањем украјинске совјетске републике и белоруске совјетске републике. Суштина ове идеологије коју промовише унијатска Грко-католичка црква из Галиције, јесте у тврдњи да Украјинци нису (Мало)Руси већ нација која нема никакве везе са Русима.⁸

Унија је требало да духовно и територијално, етно-језички и државно разбије руски народ и његову државу. Само име Русин говори да је реч о припадницима руског народа с територије Галиције. Закарпатје је било прво у оквиру Велике Кијевске Кнежевине-Кијевске Русије, затим 300 година већи део Краљевине Пољске и незнатан део Краљевине Угарске – од 1527. године Хабсбуршке монархије све до 1918. године. У саставу Пољске се поново нашла до 1939. године, затим СССР-а, и 1991. године у оквиру Украјине.

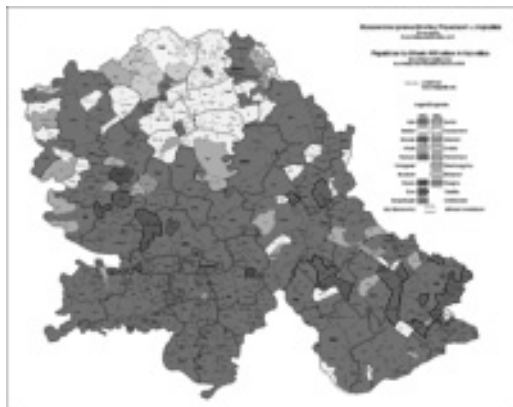
Карта 3: Општине са већинским русинским становништвом у Војводини 2011. (зелено)

⁷ Зоран Милошевић, *Од Малоруса до Украјинаца*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008, стр. 33.

⁸ Исто, стр. 35.

Карта 4: Општине Војводине у којима је русински језик у службеној употреби (зелено)

4. НАЦИОНАЛНА МАЊИНА БЕЗ МАТИЧНЕ ДРЖАВЕ

У даљем тексту ћемо презентовати две тезе: прву, која заговара етно-културну самосвојност Русина, и другу, која поистовећује Русине и Украјинце. Прву тезу најдоследније заступа Михајло Хорњак, и она сажето овако гласи: „Русини имају свој етно-културни идентитет заснован на старијем словенско-руском наслеђу, изражен именом-етнонимом, језиком, обичајима итд., различит од украјинског“.⁹ Као што смо рекли, ово је данас мањинско мишљење међу војвођанским Русинима. Већинско је оно које се најбоље изражава насловом једног чланка Јанка Рамача, који гласи: „Историја Русина је историја украјинског народа“. Ово мишљење приказаћемо под поднасловом о Украјинцима. Да видимо најпре шта каже Хорњак!

„Руснаци/Русини, какав сте ви то народ, кажете за себе „ми руски народ“, а нисте Руси, говорите „по руски“, а језик којим говорите није руски, кажете за себе да сте „национална мањина“, а где вам је „већина“, где вам је „матични народ“, чија сте мањина, где вам је „матична земља“...!?”¹⁰

Хорњак процењује да Русина укупно у свету има између два и три милиона, од тога око 60% у карпатским областима подељеним између Украјине (око 950.000), Пољске (око 150.000), Словачке (око 100.000), Мађарске (око 3.000) и Румуније (око

⁹ Михајло Хорњак, нав. дело, стр. 39.

¹⁰ Исто, стр. 24.

40.000), затим у Молдавији (око 10.000) у земљама бивше СФРЈ (око 22.000, од тога у Србији око 17.000, у Хрватској око 3.000, итд.), у Русији око 10.000, у Чешкој око 6.000, остатак одо око 40% у дијаспори-у САД и Канади (око 650.000), европским земљама, Аустралији, Новом Зеланду, Јужноафричкој Републици.¹¹

Карпатски Русини никад у својој историји нису имали своју државу. Хорњак сматра да се у том погледу, могу упоредити са Курдима, подељеним између Ирака, Сирије, Турске и Ирана, или са Ујгурима, подељеним између Кине, Киргизије, Казахстана и Узбекистана.

У новој југословенској држави Русини су први пут признати као мањина словенског порекла, за разлику од њихових сународника који су у „старом крају“ подељени између неколико држава, на признање чекали до 1989/90/91. године. Вредно је поменути историјску чињеницу да је на Великој народној скупштини у Новом Саду 25. новембра 1918. године, када је проглашено уједињење Војводине са Краљевином Србијом, био је присутан 21 Русин.

У Краљевини Југославији су вођени као „Руси“, да би у народном жаргону називани „Русини“, „Рутени“; у мешовитој средини у Бачкој и Срему били су познати као „Руси“, „Мало-Руси“, „Рушњаци“ итд.

У другој Југославији, од првих пописа припадници русинске и украјинске мањине означавањем су заједничким именом „Русин-Украјинац“, а то је праћено „самораспуштањем“ Матице русинске, преношењу центра издавачке делатности из Руског Крстура у Нови Сад...

Као доказ о заснованости своје тезе да су Русини посебан етно-језички ентитет Хорњак истиче чињеницу да је нестанком Совјетског Савеза у свим земљама Карпатског региона, изузев у Украјини, признат њихов национални идентитет. На основу признања русинског националног и језичког идентитета у Пољској, Словачкој, Мађарској, Чешкој, Русији, Румунији и Молдавији, наравно и у Србији, дошло је 1991. године до оснивања Светског конгреса Русина.¹²

Ни у једној од поменутих земаља немају статус какав имају војвођански Русини у Србији. Украјина негира њихов посебан национални идентитет; третира их као „најстарију украјинску дијаспору“, „субетнос украјинске нације“, представља се као њихова „матична земља“...

11 Михајло Хорњак, исто, стр. 25.

12 Исто, стр. 29.

„Одржали су се у „новом крају“ захваљујући не само својој виталности и спремности на прилагођавање условима живота, већ и чињеници да су се идентификовали са интересима средине у коју су ушли, и од ње били прихваћени „као такви“, различити“, истиче Хорњак. У Руском Крстуру и Куцури („својој тврђави“), одржали су се склапањем бракова у свом кругу, што је довело до тога да су се на крају аустро-угарског периода бројно повећала на око 20.000-повезаних родбинским везама „до трећег колена“, са биолошким последицама о којима је сувишно говорити.¹³

На питање: Јесу ли Русини-Русини, или Украјинци?, Хорњак одговара: „Русини нису Украјинци, Украјинци нису Русини“. Многи његови Русини, а међу њима и академик Јулијан Тамаш, Јанко Рамач, и други не мисле тако. Мисле обр-ратно: Русини су Украјинци.

Хорњак то овако објашњава: „Рећи Русину да је Украјинац, исто је што рећи Украјинцу да је Рус, и обр-ратно“. Ово обр-ратно значи, рећи Русу да је Украјинац?! Е, ту Хорњак греши. Јер Украјинац историјским пореклом јесте Рус, као што је историјским пореклом и Русин – Рус. Али Хорњак историјско порекло оставља по страни. Он то и каже. Затим истиче посебност Русина у односу на припаднике украјинског и осталих словенских народа, али и језичке и друге особености у односу на своје сународнике који су у карпатским областима подељени између Украјине, Пољске, Словачке, Мађарске и Румуније и били изложени систематској политици однарођавања до промена 90-их година прошлог века.¹⁴

Историјско порекло, које Хорњак свесно оставља по страни, и ту је вероватно у праву када је реч о војвођанским Русинима, који су се историјски одржали и обликовали као својеврсно етно-језичко острво, он овако представља: „У карпатским крајевима на периферији државних граница Русије, укључујући и западне крајеве данашње Украјине (Галиција), који су у дужим интервалима били у саставу Пољске и Мађарске, утицај ових других, западних, католичких фактора оличених у унији (Брестовска 1596, Ужгородска 1646) на разбијање јединственог народног корпуса и однарођивање било је снажнији, деловао је организовано у континуитету од 16/17. века, дајући доказ да унија ни у духовној сфери није била заснована на компромису.

13 Михајло Хорњак, исто, стр. 33.

14 Исто, стр. 36.

Унија је у том процесу само допринела деоби јединственог словенског-православног, чак и украјинског народног корпуса, другим речима, разликама између оних који се данас називају Русинима и оних који се данас називају Украјинцима, а које су називане и територијалним деобама и границама успостављеним ратовима између 16. и 20. века (што се подједнако односи и на оне који се данас називају Украјинцима и оне који се данас називају Русима!). Освајањима су створане државе и уцртане границе које су биле подложне променама у зависности од односа снага, али разлике створене црквеним расколом нису потиране, што је остављало далекосежне последице по процес националног формирања. Црквена унија је отварала пут Западној, католичкој организацији према једном делу Источне, словенске цивилизације, доносила промене не само у сфери верског/религиозног, већ и националног опредељења. Треба само са тог становишта погледати на етничку шароликост у свим „зонама додира“ у карпатским областима Пољске, Украјине, (Чехо)Словачке, Мађарске, Румуније, Молдавије.¹⁵

Хорњак истиче да: „Реалност потврђује да бачванско-сремски Русини имају свој етно-културни идентитет заснован на старијем словенско-руском-карпатском наслеђу, изражен именом-етнонимом, језиком, обичајима, итд., различит од украјинског“.¹⁶ Он такође истиче да су Украјинци из Галиције доселили век и по после Русина и да је Галиција споразумом између Чехословачке и Совјетског Савеза прикључена Украјинској ССР.

5. БРОЈ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ РАСПОРЕД БАЧВАНСКО-СРЕМСКИХ РУСИНА

Статистички подаци показују да је приликом првог пописа становништва 1948. године на територији СФРЈ у јединственој рубрици „Русин-Украјинац“ било уписано 22.083 припадника; приликом пописа 1971. године, у одвојеним рубрикама – Русина 20.109, Украјинаца 5.006; приликом пописа 1991. године – Русина 18.099, Украјинаца 4.732; приликом пописа 2002. године на територији СР Југославије, односно Заједнице СЦГ – Русина 15.095, Украјинаца – 5.354.¹⁷

15 Михајло Хорњак, Исто, стр. 37.

16 Исто, стр. 39.

17 Становништво, упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, подаци по насељима, Књига 9, Републички завод за статистику, Београд, 2004.

Највеће и етнички најхомогеније русинско насеље је Руски Крстур у општини Кула у којем је по попису 1991. године живело 5.026 Русина, 55 Украјинаца и око 500 припадника осталих народа. Друго по величини русинско сеоско насеље је Куцура, са већинским српским живљем, где је живело 2.413 Русина, и 46 Украјинаца. На трећем месту је село Ђурђево са 1.395 Русина и само 5 Украјинаца. У градским насељима Русина је највише у Новом Саду, где је окупљена русинска интелигенција и где их је пописано 2.076, затим у Кули 910, итд. Украјинци, пак, живели су у градовима: Кула – 1.219, Врбас-773, Инђија – 377, Сремска Митровица – 376, Нови Сад – 317, и у селима у околини ових градских центара.¹⁸

Русини у Руском Крстуру, Куцури и Бикић Долу чине већинско становништво. У 11 насељених места имају значајније учешће у структури становништва, или у односу на укупан број русинске популације (Ново Орахово, Врбас, Госпођинци, Ђурђево, Кула, Нови Сад, Сремска Митровица, Суботица, Бачинци, Беркасово).¹⁹

6. ОБРАЗОВАЊЕ, КУЛТУРА, ИНФОРМИСАЊЕ, ЗАСТУПЉЕНОСТ У ОРГАНИМА ВЛАСТИ

6.1. Службена употреба русинског језика и писма

Говор Русина из Крстура узет је крајем 19. века за заједнички дијалект који ће постати основа књижевног језика војвођанских Русина. Ускоро се појавио зборник народних песама бачванских Русина на „карпатско-руском односно угроруском језику“.

Хавријил Костељник (1886, Крстур – 1948, Лавов), свештеник, професор, писац, познат као „отац русинског језика и књижевности“, један од најзнаменитијих Русина, извршио је кодификацију русинског језика. Он је објавио прву русинску граматику 1923. године (Грамматика бачванско-русинског говора) а написао је и прво књижевно дело на русинском- поетски венац *Из мог села* 1904. године. Костељников рад наставили су русински лингвисти и филолози Никола Н. Кочиш, Јулијан Рамач, Хавријил Нађ, Хелена Међеши и Михајло Фејса.

¹⁸ Према: Душан Дрљача, нав. дело, стр. 724.

¹⁹ Према: Орос Јанош, Манић Душанка, „Информација о русинској националној мањини у Војводини“, у зборнику: *Руснаци, Русини, Ruthenians 1745-2005*, приредно: др Михајло Фејса, Прометеј, Нови Сад, 2006, стр. 18.

Русинској мањини је омогућено образовање на русинском језику од предшколског узраста до универзитетског нивоа.

Русински језик и писмо су један од шест службених језика и писама у АП Војводини. Службени лист АП Војводине се објављује и на русинском језику и писму и обезбеђено је симултано превођење седница Покрајинске скупштине и преводи скупштинских материјала на русински језик. Писмо је ћирилично.

У службеној употреби русински језик се користи у општинама Врбас, Жабал, Кула, Бачка Топола, Шид и у граду Новом Саду.

Русини су од свога досељавања у „Доњу земљу“ много полагали на образовање. Школска активност је прво била у оквиру цркве, а почетком 20. века она постаје државна. Данас сви предмети на русинском језику предају се у три основне школе: у Руском Крстуру, Куцури и Ђурђеву. У истим местима налазе се и забавишта на русинском. Русински језик се у десетак других школа изучава факултативно. Наиме, *Друштво за русински језик, књижевност и културу*, основано 1970, са Министарством просвете РС организује факултативно изучавање русинског језика са елементима националне културе у школама где не постоји редовна настава на русинском језику.

Гимназија „Петро Кузмјак“ у Руском Крстуру – основана је 1945. године, као прва и до данас једина средња школа на русинском наставном језику на свету. Настава се у изводи у четири одељења паралелно: на српском два и на русинском језику два одељења.

У Шиду у гимназији постоји секција русинског језика који могу да похађају сви који то желе. Такође постоји Културно-просветно друштво „Ђура Киш“ које негује русинску традицију.

Учитељски факултет у Сомбору школује и учитеље на русинском језику. На овом факултету 2001. било је 13 студената Русина.

На Филозофском факултету у Новом Саду 1972. године почиње да ради *Лекторат* за русински језик, који је 1981. године прерастао у *Катедру за русински језик и књижевност*. Катедра се данас назива *Одсек за русинистику*. На Одсеку су до 2009. године дипломирала 32 студента.

Културна активност русинске националне заједнице одвија се у оквиру неколико националних, културно-образовних организација. Најзначајнија је свакако Матица русинска/Матка руска, основана 1945, а обновљена 1990. године у Руском Крстуру. Матица русинска је један од оснивача Светског конгреса Русина, чије је седиште у Прешову у Словачкој, и активно сарађује са организацијама својих сународника у Словачкој, Украјини, Пољској, Мађарској, Румунији, Чешкој, САД и Канади.

Руска матка је и придружени члан Организације европских недржавотворних народа, „Пезон де пей“ (Maisons de Pays), са седиштем у Кану, Француска.²⁰

Веома важну улогу у културном и образовном животу Русина има Друштво за русински језик, књижевност и културу, основано 1970. године у Новом Саду. Друштво посебну улогу има у очувању, развоју и стандардизовању русинског књижевног језика, књижевности и културе. У ту сврху Друштво је 1975. покренуло свој годишњак *Studia Ruthenica*, а подружница Друштва из Куцуре издаје *Ерато над Куцуром*. Оно што Друштво сврстава у једну од најзначајнијих русинских националних институција јесте његов допринос развијању „русинистике“ као посебне гране славистике.²¹ Друштво има 870 чланова из свих русинских средина, међу њима и већи број научника из Русије, Естоније, Пољске, САД, Канаде, Словачке, Чешке, Мађарске, Шведске, као и подружнице у Руском Крстуру, Куцури, Ђурђеву, Врбасу и Шиду.

6.2. Савез Русина и Украјинаца

Савез Русина и Украјинаца је основан 1990. године у Новом Саду. Први људи Савеза су са Катедре за русински језик и књижевност.²² Савез има веома тесну сарадњу са Украјином и члан је Европског и Светског украјинског форума. Савез своју активност заснива на платформи идентификације Русина са Украјинцима. Оснивачкој скупштини присуствовао је високи совјетски дипломата, који ће 2000. постати украјински амбасадор у Београду-Анатолиј Шостак.

Став Савеза је став званичне Украјине (из периода Леониде Кучме, Виктора Јушченка...) по којем Русини представљају „најстарију украјинску дијаспору“ - старију и од саме украјинске нације и државе (М. С.), а русински језик је „дијалект украјинског књижевног језика“.

20 Види: Михајло Хорњак, нав. дело, стр. 46.

21 Први председник Друштва за русински језик, књижевност и културу био је лингвиста проф. Никола Кочиш, други проф. Ирина Папуга, трећи др Михајло Фејса – оснивачи Друштва.

22 „Седиште Савеза је у Новом Саду, иницијатор оснивања и први председник у два мандата био је проф. др Јулијан Тамаш, члан Украјинске академије и некадашњи председник ВАНУ, затим о. Роман Миз, парох новосадске гркокатоличке цркве, др Марија Сакач, данас Симеон Сакач, правник из Новог Сада, потпредседник и генерални секретар је проф. др Јанко Рамач, ванредни професор универзитета у Новом Саду, председник Управног одбора НИУ „Руске слово“ после октобарских промена 2000. године, потпредседник у првом саставу Националног савета, члан у првом саставу Покрајинског савета за израду уџбеника за наставу на русинском језику, итд.“ Види: Михајло Хорњак, нав. дело, стр. 53.

На научним скуповима одржаваним у организацији Савеза у Новом Саду 1995, 2003. и 2004. године, уз учешће представника из Украјине отворано је „русинско питање у Европи“, разрађивана теорија о „једном народу са два имена и два језика“, итд.²³

У том смислу Украјина је помагала многе русинске студенте упућивањем на универзитетске студије у Украјину, а додељивана су и признања за књижевност, културни и научни рад и допринос у развијању сарадње са Украјином, до давања титуле академика (проф. др Јулијан Тамаш нпр.) У току протекле деценије, око 60 студената русинске националне мањине користило је стипендију украјинске владе за универзитетске студије и специјализацију из „украјинистике“ – историје, књижевности, новинарства, фолклора, драматургије, филма, дипломатије (!) и сл. По повратку, већина је налазила посао у русинским информативним, културним и сличним институцијама. Хорњаку није познато да ли је и колико припадника украјинске националне мањине обухваћено програмима сарадње, посебно школовања на универзитетима.²⁴

Академско друштво Русина и Украјинаца (АДРУ) представља удружење интелектуалаца русинске-украјинске националности. Друштво је основано 1990. године на платформи очувања и научног изучавања културног наслеђа Русина и Украјинаца. У том смислу АДРУ ради на изради „Енциклопедије Русина“ у сарадњи са универзитетима у Лавову и Ужгороду и уз финансијску помоћ Украјине. Била би то друга енциклопедија о Русинима, будући да је „Енциклопедија Русина“ у редакцији проф. др Ивана Пола на енглеском језику изашла у Торонту 2002. године. АДРУ је својеврсна надопуна рада Савеза Русина и Украјинаца, а истоветно им је и чланство.²⁵

Русини у Југославији доживљавају свој пуни национални и културни препород. Јула 1919. године оснивају Русинско народно просветно друштво-Просвета. Прве читаонице у Руском Крстуру, а затим у Куцури, Новом Саду и Шиду Русини оснивају још крајем 19. века. У Руском Крстуру од 1976, установљена је стална музејска збирка, а од 1991. године Архив и библиотека у Руском Крстуру, као и библиотеке у Бачкој Тополи, Врбасу, Жабљу, Кули, Шиду и Новом Саду, у којима има више од 8.000

23 Михајло Хорњак, нав. дело, стр. 49.

24 Исто, стр. 50.

25 Председник је др Јаков Кишјухас, педагог у пензији, предавач на Одсеку за русинистику Универзитета у Новом Саду, секретар др Јанко Рамач, професор историје на Новосадском универзитету, потпредседник Савеза Русина и Украјинаца.

књига на русинском језику. Дом културе у Руском Крстуру основан је 1946. године, а активне су и аматерске културно-просветне, фолклорне и позоришне организације Русина у другим насељима („Жетва“ Куцура, „Тарас Шевченко“ Ђурђево, „Карпати“ Врбас, Нови Сад, Шид и др.) Најзначајнија позоришна манифестација је Драмски меморијал Петра Ризнича Ђађе, затим књижевна манифестација „Костељникова јесен“ која се одржава сваке године у Руском Крстуру. Треба поменути и традиционалну културну манифестацију Русина у Војводини – „Црвена ружа“. Најзначајнија издавачка кућа на русинском језику НИУ „Руске слово“ издала је капитално дело *Српско-русински речник*, итд.

Од 1924. године почињу да излазе „Руске новине“ (Русинске новине), а 1937. године дечији часопис „Наша Захрадка“ (Наша баштица). У Врбасу је 1933. године основан је Културно-просветни савез југословенских Русина који је у априлу 1934. покренуо своје новине „Зрак“, које су излазиле до 1941. године. После Другог светског рата Русини обнављају своје културне установе. Већ 1945. обнавља се рад „Руских новина“ (Русинске новине) под новим називом „Руске слово“ (Русинска реч), а истовремено је основана истоимено НИУ са седиштем у Новом Саду.

Русини имају своју редакцију на Радио Новом Саду на русинском језику од 1949, и редакцију телевизије од 1975, а програм на русинском језику емитују свакодневно. Програм на русинском језику емитују и локалне радио станице: Врбас, Кула и Шид.

Такође, имају веома продуктивно издаваштво културних публикација. НИУ Руске слово, Друштво за русински језик, књижевност и културу, и Гркокатоличка црква, уз помоћ Министарства Републике Србије, издали су на русинском језику од 1945. до данас више од 600 наслова књига.

Национални савет Русина као највиши орган локалне самоуправе основан је новембра 2002. И он је, како истиче Михајло Хорњак- под утицајем Савеза Русина и Украјинаца наставио са политиком на платформи Савеза. Наиме, русински представници Савеза залагали су се за јединствен Национални савет Русина и Украјинаца, али су Украјинци били против, захтевајући посебан, свој национални савет. Тако су формирана два национална савета: русински Национални савет и украјински Национални савет.

Русини, као и друге мањине у Србији после октобарских промена 2000, углавном гласају и улазе у коалицију са владајућим странкама ДОС-а. „На политичким изборима у општини Кула, којој припада Руски Крстур, гласали су за проевропске

политичке партије (56% за демократску партију; у 9% случајева гласали су за Српску радикалну странку; у 7% случајева за Г 17 плус, итд.).²⁶

Када је реч о заступљености русинске мањине у општинским органима власти у Војводини, она изгледа овако. Од 45 војвођанских општина, у општини Врбас председник је Русин, у општинским скупштинама има 16 русинских одборника, председник једног извршног одбора СО је русинске националности, међу члановима извршних одбора су два Русина, три Русина, су судије општинских судова, један обавља функцију општинског јавног тужиоца. Међу посланицима војвођанског парламента један је Русин, у покрајинским органима управе запослено је пет Русина.²⁷

7. УКРАЈИНИЗАЦИЈА РУСИНА

Из текста Михајла Хорњака недвосмислено се стиче утисак да на украјинизацији Русина раде две стране: украјинска држава и део бачванско-сремске русинске интелигенције, а да су овдашњи Украјинци против такве политичке праксе. Наиме, Украјина, пошто је постала независна држава 1990, наставља политику Совјетског Савеза, на украјинизацији Русина. Хорњак овде истиче „Писмо 159“ потписника, упућено Покрајинском комитету СК Војводине јануара 1967, у којем група „русинских интелектуалаца“ истиче да су Русини и Украјинци један исти народ и предлаже мере које ће их тако третирати. Исту политику – истиче Хорњак – наставља и Савез Русина и Украјинаца од 1990. године.

Поделе по питању „ко смо и шта смо“, Хорњак решава на следећи начин: он истиче да „бачванско-сремски Русини према украјинском народу, његовој историји и култури осећају блискост и дубоко поштовање, али не и осећање заједничке припадности. Бити блиским, не значи бити истим. Диференцијација између овдашњих Русина, да се ограничимо на њих и Украјинаца довела је до разлика које се не могу избрисати политичком акцијом, договором на нивоу држава, најмање притиском. Такве разлике се у данашњем свету не могу избрисати ни у сопственој земљи, што данашње стање у Украјини, кад је реч о Ру-

26 Зоран Милошевић, „Русини у Србији, прилог проучавању русинске политике у Србији“, *Политичка ревија*, бр. 04 /2009, ИПС, Београд, 2009, стр. 228.

27 Види: Орос Јанош, Манић Душанка, нав. дело, стр. 19.

синима јасно потврђује²⁸. Стога он истиче, да Русини очекују од државних власти да се у складу са уставним решењима, с позивом на Повељу ОУН и релевантне међународне конвенције јавно дистанцирају у односу на активност Украјине и организација и појединаца које она подржава.

8. УКРАЈИНЦИ У ВОЈВОДИНИ

Карта 5: Украјинци у Војводини према попису 2002, према општинама.

Украјина, као што смо поменули, Русине званично сматра делом свога народа, а назив Русин у Украјини сматрају старијим етнонимом који је задржао део народа који није био повезан са својом матицом. У Србији, углавном у Војводини, живе и Украјинци. Према попису 2002. године према пореклу и опредељењу живи 5.354 Украјинаца. Од тога броја у Војводини 4.365, а у другим деловима Србије око 750, од тога броја више од половине у Београду. Украјинци живе измешано у преко 200 насељених места. Највише их је у Кули (1.500), Врбасу (око 1.000), Сремској Митровици (око 600), Новом Саду и Инђији (око 450). Као и Русини Украјинци у Србији припадају гркокатолич-

28 Михајло Хорњак, нав. дело, стр. 66.

кој вери. Статус националне мањине у Србији признат им је од 2002. године, до тада су бележени заједно са Русинима.

За разлику од Хорњака који изричито тврди да Русини нису Украјинци, Борис Небесниј, и многи други, потпуно поисто-већује Русине и Украјинце. Он сматра да су Русини назив за Украјинце из доба кнежевине-Кијевска Рус или Руснаци. „Русински или руски језик је бачванско-сремски дијалект украјинског језика, који припада његовом југозападном говору, али се током времена одвајао, преузимањем много елемената других језика, и тако се значајно удаљио“.²⁹

Актуелна је и прича о томе да је руска царица Катарина Велика, после слома украјинске козачке државе на Дњепру, 1775. године, протерала Козаке из државе. Они су 1785. године у броју 7-8.000 населили простор Хабсбуршке монархије, простор данашње Војводине. Био је то други талас досељавања Русина (Украјинаца). Населили су се у Тителу, Ковиљу, Шајкашу. Али, ни ту се нису задржали; недисциплиновани нису много послужили аустријској царевини у рату са Турцима. Једни сматрају да су изумрли због забране бракава; други сматрају да су се посрбили, а трећи да су се вратили одакле су и дошли – на Дњепар. О њима нема аутентичних трагова.

Поменули смо досељавање Украјинаца у Босну крајем 19. и почетком 20 века. Звали су их Галицијани по области из које су дошли-Галиције. Сматра се да их је досељено између 15-20.000, а знатно мањи број у Славонију и Хрватску у истом периоду. Један број се из Босне крајем Другог светског рата доселио у Срем. Украјинци у Срему склапали су бракове са Мађарима, Немцима, Словацима, Србима. Први брак склопљен између Украјинца и Русинке- како наводи Душан Дрљача- склопљен је у Куцури крајем педесетих година 20. века. Русини у Ђурђеви и Куцури, у Бачкој, склопили су већи број бракава са Босанкама колонизованим у њиховом месту.³⁰

Украјинци у Србији имају Друштво за украјински језик, књижевност и културу – „Просвета“ основано 1989. године. Друштво је до 2000. године издало осам бројева часописа „Украјинско слово“.

Прва одељења основних школа на украјинском језику у Кули, Врбасу, Будисави, Новом Саду. Од културно-уметничких друштава позната су: КУД „Иван Сењук“ у Кули, „Карпати“ у Врбасу, „Коломејка“ у Сремској Митровици, „Кобзар“ у Новом

29 Борис Небесниј, на сајту Украјинци у Војводини

30 Види: Душан Дрљача, нав. дело, стр. 727.

Саду и „Калина“ у Инђији. Радио емисије – Врбас, Кула, Нови Сад емитују се свакодневно више сати, а програми на ТВ Нови Сад емитују се два пута месечно. Украјински национални савет, као највиши орган мањинске самоуправе, сходно закону о мањинама из 2002. године, установљен је 17. маја 2003.

У тексту о Русинима у Србији Зоран Милошевић примећује да, за разлику од Украјине, Русија ништа не чини, да Русине врати у окриље православне вере и русофилству као културној вредности, друго, да Србију ослободи притиска мањина које као експоненти Запада прихватају да буду онај реметилачки и деструктивни фактор у изградњи српске државе.³¹

У Републици Српској, као што смо навели, Украјинци су призната национална мањина, а њихове интересе заступају представници у Савјету националних мањина. Према попису 2013. као Украјинци изјаснило се 2.197 лица, има их православних (око 2% у Хрваћанима) и гркокатолика (98%), а језик којим говоре навели су украјински (987 лица) и српски преостали део. Највише их је у општини Прњавор (Котар Прњавор је пописом 1921. имао 48.000 становника од тога 17.000 националних мањина: Пољака, Украјинаца, Мађара, Италијана, Руса, Јевреја, Словака, Турака, Рома, Румуна, и од тада па до данас носи назив Мала Европа-Европа у малом), затим Бања Луци, Приједору, Лакташима и другим местима српске посавине. У Деветини, украјинском насељу у општини Лакташи радила је школа под именом украјинског песника „Тараса Шевченка“, а у истом селу сачуване су прве украјинске куће покривене сламом. Према црквеним подацима украјинци су се на просторе Српске досељавали све до 1935. године. Прва гркокатоличка парохија основана је у Прњавору 1897. године, а прва црква изграђена је 1912. године. У Бања Луци се налази украјинска гркокатоличка црква Христа Царја. Украјинци представљају највећу националну мањину у Републици Српској, и у местима где живе имају своја просветно-културна друштва и установе.

У Хрватској, према последњем попису становништва, живи 1.977 Украјинаца. До 1931. године Украјинци су у службеним хрватским документима евидентирани као Руси, а потом су се до 1971, изјашњавали као Русини. Од 1996. године Украјинци и Русини у Хрватској подељени су у две посебне заједнице, али су наставили да делују кроз заједнички Савез Русина и Украјинаца.

31 Зоран Милошевић, „Русини у Србији, прилог проучавању русинске политике у Србији“, *Политичка ревија*, бр. 04/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 233.

У 2008. години део старог чланства формирао је средишњу организацију Украјинску заједницу која у својим редовима окупља мешовито чланство.

Као и украјински досељеници на простору данашње Републике Српске, и ови њихови сународници насељавају просторе у Славонији, углавном окоину Вуковара, после Берлинског конгреса и Аустроугарске окупације Босне и Херцеговине, 1878. године. Дошли су на пољопривредно, запуштено и слабије насељено подручје, а као економским мигрантима обећана им је јефтина или бесплатна пољопривредна земља.

Највећи број Украјинаца у данашњој Хрватској живи на простору Вуковара (476), затим у граду Загребу (333), а има их у околини Славонског Брода, Сиска, те у Приморју. Им их код Новске (Липовљани) и Кутине. Вера им је претежно гркокатоличка, а језик украјински и хрватски.

Значајну улогу у подстицању и културног идентитета и верског живота Украјинаца имала је Гркокатоличка црква са седиштем у Крижевцима. Иако је малобројна, украјинска мањина у Хрватској спада у најактивнију и најбоље организовану заједницу. Има бројна културно-просветна удружења и установе. У Вуковару, Петровцима, Шумећу и Канижи код Славонског Брода, те у Броду и Липовљанима делују украјинска школска одељења. Такође, на Филозофском факултету у Загребу постоји катедра за украјински језик и књижевност.

ЛИТЕРАТУРА

- Дрљача Душан, „Прилог проучавању етничког идентитета Русина и Руса у Србији“, у: *Положај мањина у Савезној Републици Југославији*, Зборник САНУ, уредници: Милош Мацура и Војислав Становчић, Београд, 1996.
- Мараш Ј. Н., „Бретска унија“, у зборнику: *Политика Римокатоличке цркве према православним Словенима*, приредио: Зоран Милошевић, Институт за политичке студије, Београд, 2005.
- Фејса Михајло, Предговор: *Руснаци, Русини, Ruthenians 1745-2005*, у зборнику: Милошевић Зоран (ур.), *Од Малоруса до Украјинаца*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008.
- Милошевић Зоран, „Русини у Србији, прилог проучавању русинске политике у Србији“, *Политичка ревија*, бр. 04 /2009, ИПС, Београд, 2009.
- Орос Јанош, Манић Душанка, „Информација о русинској националној мањини у Војводини“, у зборнику: *Руснаци, Русини, Ruthenians 1745-2005*, приредио: др Михајло Фејса, Прометеј, Нови Сад, 2006.
- Рамач Јанко, *Русини у Јужној Угарској (1745-1918)*, ВАНУ, Нови Сад, 2007.
- Суботић Момчило, *Српска Војводина и њене мањине*, поглавље: „Русини у Војводини“, ИПС, Београд, 2011.
- Хорњак Михајло, „Бачко-сремски Русини (порекло, начин живота, положај и права, институције и организације)“, у зборнику: *Русини-Руснаци-Ruthenians 1745-2005*, приредио: др Михајло Фејса, Прометеј, Нови Сад, 2006.

Momcilo Subotic**RUSYNS AND UKRAINIANS IN VOJVODINA****Resume**

A great deal of literature has been dedicated to the topic of the Rusyns in Vojvodina in the last fifty years. They originated from Pre-Carpathian Russia, i.e. the part of Ukraine (Galicia) which is bordered by Poland, Slovakia, Hungary and Romania. The city of Uzhhorod is in the center of the region. The first immigrants came to Backa and settled in the mid 18th century. Their religion is Greek Catholic, and their language is Ruthenian, but the name "Ruske slovo" („Руске слово“) undoubtedly indicates that it has Russian origin. Back in their homeland, the Rusyns had been Orthodox Christians, but during the Roman Catholic proselytism which started with the Union of Brest (1596), they changed their religion to Greek Catholic Union. During the reign of Maria Theresa, they inhabited Veliki Krstur in Backa (Ruski Krstur since the year 1822) and Kucura. There were some Orthodox Christians who moved to Srem due to religious conflicts, but in course of time, they received the religion of the Greek Catholic Union as well. At first, 2.000 Rusyns who had moved to Habsburg Monarchy were given the status of free citizens (Ruthenus Libertinus).

Only in the Kingdom of SCS/Yugoslavia Rusyns were accepted as a nationality (Russians), unlike the other states where they had been assimilated. Otherwise, they were called Carpatho-Rusyn, Carpatho-Russian, Ugric-Rusyn, Ruthen, Rusnyak, Rusnak..., which all refer to a traditional bond to the Eastern Slovene people of Russia. They moved to Backa: Ruski Krstur and Kucura, and later Vrbas, Djurdjevo, Novi Sad, but also to Srem: Sid-Bikic Do, Bacinca, Berkasovo, etc. Rusyns inhabited Petrovce and Miklus-evce in Slavonia (present-time Croatia), Prijedor, Banja Luka and Prnjavor in Bosnia and Herzegovina (Republic of Srpska).

The process of ukrainization of the Rusyns begun with the formation of the USSR, and Ukraine as a part of it, especially after World War II. The demographic census of 1948 showed this trend, when the "Rusyn-Ukrainian" column was introduced. The next few censuses in Vojvodina (1971-2011) separated the Rusyns and Ukrainians into different columns. The process of ukrainization had started even earlier, given that the Galicians who moved to Bosnia and Herzegovina after the Austrian occupation in 1878, were actually Ukrainians.

After the World War II, Ukrainians from Bosnia (from the vicinity of Prnjavor, Banja Luka, Laktas) moved to Srem and other parts of Vojvodina to a lesser extent, but in the years to come, they weren't accepted by the local Rusyns. There was an attempt to impose the common ethnonym "Ukrainians" in the mid 20th century at the state level, but it didn't achieve expected results. "As Greek Catholics, Rysins were under the church jurisdiction of the Roman Catholic Archiepiscopacy of Kaloc, but some kind of a ritual jurisdiction was given to the Greek Catholic Eparchy of Mukacevo, which provided priests, church books et al." Rusyns in Backa, and later in Srem, were put under the jurisdiction of Krizevac Eparchy in 1777. The Exarchate is nowadays located in Ruski Krstur, meaning that Vatican designated the Union Church in Ruski Krstur as the Greek Catholic central place in Serbia and Montenegro (the Exarchate's jurisdiction was reduced to Serbia in 2013).

The last demographic census (2011) has showed that 13.928 Rusyns and 4.365 Ukrainians live in Vojvodina, and 750 more Ukrainians live in other parts of Serbia, mostly in Belgrade. Both Rusyns and Ukrainians count as a national minority. According to the 2001 census, 2.337 Rusyns and 1.977 Ukrainians live in Croatia, and have a national minority status. Republic of Srpska's 2013 census showed that there were only 19 Rusyns, and they don't have the status of a national minority, as opposed to 2.197 Ukrainians with the minority status.

Even though there are many research papers and books written on the topic of the Rusyns, they still haven't defined their own identity. This article presents two hypotheses: the first one assumes that Rusyns have ethno-cultural uniqueness and the other equalizes the Rusyns and the Ukrainians. Mihajlo Hornjak is the main proponent of the first hypothesis: "The Rusyns have their own ethno-cultural identity which is different from Ukrainian and based upon the Slovene-Russian heritage, manifested through the name-ethnonym, language, customs etc". This stance exists in a lesser extent among the Rusyns in Vojvodina. The majority of Rusyns have the opinion which is represented by an article written by Janko Ramac - "The history of the Rusyns is the history of Ukrainian people". The Rusyns are considered part of the Ukrainian people in Ukraine, and the ethnonym Rusyn is used for those who left the homeland. This is a historical, ethno-state, religious and geopolitical phenomenon which is represented by the idea that the diaspora is older than the homeland.

The Union diaspora and the Orthodox Christian homeland are leaning towards each other more and more. They have been establishing numerous cultural, educational, scientific, literary and other associations, and are considered a minority with the highest IQ. The Alliance of the Rusyns and Ukrainians was founded in Novi Sad in 1990. This alliance cooperates with Ukraine and is a member of The Forum Global Ukrainians and Academic Society of Rusyns and Ukrainians which was founded in order to preserve cultural heritage of the Rusyns and Ukrainians. That's why ASRU and the universities of Lavov and Uzhhorod are currently developing the Encyclopedia of the Rusyns with the Ukrainian financial support.

Keywords: Rusyns, Ukrainians, uniates, national minority, Serbia, Vojvodina.